

Politechnika Częstochowska

WYBRANE ZAGADNIENIA BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO

Monografia

Redakcja naukowa
Artur Woźny

Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej

Częstochowa 2025

Recenzent

Prof. dr hab. Bogdan M. Szulc

Korekta językowa

Joanna Jasińska

Redakcja techniczna

Magdalena Tkacz

Marcin Pilarski

Projekt okładki

Dorota Boratyńska

Monografia sfinansowana przez

Podkarpackie Centrum Usług Dydaktycznych w Rzeszowie

PODKARPACKIE CENTRUM
USŁUG DYDAKTYCZNYCH

ISBN 978-83-65976-38-3

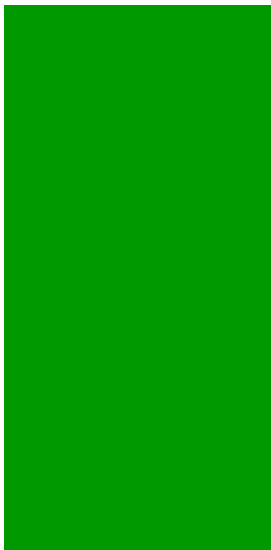
e-ISBN 978-83-65976-39-0

DOI: 10.17512/CUT/9788365976390

© Copyright by Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2025

© Copyright by Artur Woźny, Częstochowa 2025

Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, 42-202 Częstochowa, al. Armii Krajowej 36 B
redakcja – wydawnictwo.pcz.pl, tel. 34 325 04 80, e-mail: wydawnictwo@pcz.pl
dystrybucja – sklep.pcz.pl, tel. 34 325 03 93, e-mail: sklep@pcz.pl

WSTĘP

Bezpieczeństwo społeczne stanowi jeden z kluczowych obszarów współczesnych badań nad bezpieczeństwem w ujęciu szerokim i wielowymiarowym. W dobie dynamicznych przemian społecznych, politycznych i gospodarczych pojęcie to zyskuje szczególne znaczenie zarówno w dyskursie naukowym, jak i w praktyce funkcjonowania państw oraz wspólnot międzynarodowych. Tradycyjnie bezpieczeństwo bywało utożsamiane przede wszystkim z ochroną państwa, jego suwerenności, integralności terytorialnej czy zdolności obronnych. Jednak rozwój nauk o bezpieczeństwie, a także pogłębiające się procesy globalizacyjne i integracyjne sprawiły, że kategoria bezpieczeństwa została znacząco poszerzona o wymiar społeczny, odnoszący się bezpośrednio do jednostek, grup i całych społeczności.

Bezpieczeństwo społeczne rozumiane jest z jednej strony jako stan wolności od zagrożeń groźnych dla jakości życia, z drugiej zaś – jako zdolność instytucji publicznych i mechanizmów wspólnotowych do reagowania na kryzysy, które mogą destabilizować porządek społeczny. Istotą tej kategorii jest zatem nie tylko ochrona jednostki i jej podstawowych praw, ale także zapewnienie spójności społecznej, stabilności systemów wartości oraz równowagi w sferze relacji międzyludzkich. W tym sensie bezpieczeństwo społeczne staje się jednym z fundamentów trwałego rozwoju i stabilności państwa.

Jako redaktor naukowy oddaję w Państwa ręce tę publikację w czasie olbrzymich turbulencji społecznych, politycznych, ekonomicznych – w czasie, kiedy od trzech lat trwa regularna wojna za naszą wschodnią granicą według nowych konwencji dyktowanych przez agresora, w czasie, kiedy wojna hybrydowa staje się już rzeczywistością, a sytuacja w Europie zmienia się z godziny na godzinę, w czasie, kiedy terytorium wyznaczone granicami i spokój usankcjonowany traktatami i sojuszami zaczynają być niepewne. Jako obywatele Polski do niedawna uważaliśmy, że bezpieczeństwo jest nam dane raz na zawsze po II wojnie światowej. Okazuje się jednak, że istnieje zagrożenie, które burzy nasz spokój i bez troskę, rzutuje na nasze życie, na naszą psychikę, na nasze funkcjonowanie każdego dnia. I tak – według oficjalnych danych – miało miejsce pierwsze naruszenie przestrzeni powietrznej Polski, o czym powiadomił alert z dnia 10 września 2025 roku (*Uwaga! W związku z operacją neutralizacji obiektów, które naruszyły granicę RP, informuj służby o dronach lub*

miejscach ich upadku. Zachowaj spokój). Tego rodzaju alerty RCB zapewne będą nam towarzyszyć w codziennym życiu, w pracy, nauce, odpoczynku. Czy ta rzeczywistość jest bezpieczna?...

W literaturze przedmiotu można odnaleźć wiele definicji bezpieczeństwa społecznego, jednak wszystkie one akcentują kluczowy element – jego silne zakorzenienie w relacjach społecznych i jakości życia jednostek. Bezpieczeństwo to obejmuje takie obszary, jak ochrona zdrowia, zabezpieczenie socjalne, dostęp do edukacji, przeciwdziałanie wykluczeniu czy tworzenie warunków dla partycypacji obywatelskiej. W ujęciu instytucjonalnym wiąże się ono także z polityką państwa w zakresie kształtowania ładu społecznego i ochrony przed zagrożeniami destabilizującymi funkcjonowanie wspólnoty.

Zarówno w ujęciu normatywnym, jak i praktycznym bezpieczeństwo społeczne pełni funkcję integrującą – łączy bowiem perspektywy jednostkowe i zbiorowe. Bezpieczeństwo jednostki jest fundamentem bezpieczeństwa grupy, a z kolei stabilność wspólnoty staje się warunkiem ochrony interesów poszczególnych obywateli. Tę współzależność dostrzec można szczególnie wyraźnie w sytuacjach kryzysowych, takich jak pandemia COVID-19, masowe migracje czy gwałtowne kryzysy gospodarcze.

Współczesne społeczeństwa mierzą się z wieloma złożonymi wyzwaniami, które wprost oddziałują na bezpieczeństwo społeczne. Do najważniejszych z nich należą:

- **Globalizacja i migracje** – przyspieszony przepływ ludzi, idei i kapitału sprzyja rozwojowi, ale jednocześnie generuje napięcia związane z integracją, tożsamością kulturową czy nierównościami społecznymi.
- **Starzenie się społeczeństw** – rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze i zdrowotne staje się obciążeniem dla systemów socjalnych i wymaga nowych modeli wsparcia.
- **Nierówności społeczne** – pogłębiające się dysproporcje w dostępie do zasobów i usług publicznych stanowią źródło frustracji i mogą prowadzić do destabilizacji społecznej.
- **Kryzysy globalne** – zmiany klimatyczne, pandemia czy konflikty zbrojne oddziałują na poczucie bezpieczeństwa, wymuszając adaptację systemów społecznych do nowych realiów.
- **Transformacja technologiczna** – cyfryzacja, sztuczna inteligencja i automatyzacja pracy zmieniają relacje w społeczeństwie, kreując zarówno nowe szanse, jak i zagrożenia dla bezpieczeństwa.

Wszystkie te zjawiska powodują, że bezpieczeństwo społeczne staje się kategorią dynamiczną, wymagającą ciągłej redefinicji i dostosowywania instrumentów ochrony.

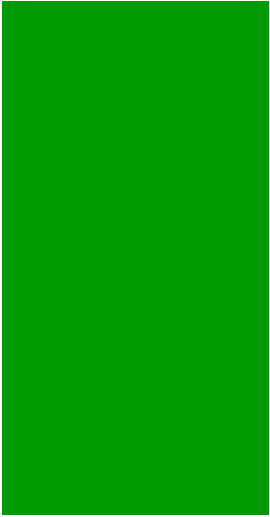
Złożoność i wielowymiarowość bezpieczeństwa społecznego sprawiają, że jego badanie wymaga podejścia interdyscyplinarnego. Na gruncie nauk społecznych kategoria ta analizowana jest z perspektywy socjologii (procesy integracji i dezintegracji), politologii (polityka bezpieczeństwa i zarządzanie publiczne), psychologii społecznej

(postawy i zachowania jednostek wobec zagrożeń) czy prawa (ramy instytucjonalne i normatywne). Włączenie różnych podejść badawczych pozwala lepiej uchwycić zależności między czynnikami indywidualnymi, społecznymi i instytucjonalnymi, które wspólnie decydują o poziomie bezpieczeństwa społecznego.

Niniejsza monografia, zatytułowana *Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa społecznego*, stanowi próbę przybliżenia Czytelnikowi kluczowych aspektów tej problematyki. Zawarte w niej opracowania ukazują bezpieczeństwo społeczne zarówno w perspektywie teoretycznej, jak i praktycznej, prezentując różnorodne ujęcia i konteksty. Autorzy poszczególnych rozdziałów podejmują kwestie związane z funkcjonowaniem instytucji publicznych, rolą polityk społecznych, znaczeniem edukacji dla bezpieczeństwa, a także zjawiskami dezintegracji i marginalizacji.

Celem książki jest nie tylko ukazanie szerokiego spektrum zagadnień związanych z bezpieczeństwem społecznym, lecz także wskazanie kierunków dalszych badań i refleksji. Redaktorzy publikacji wychodzą z założenia, że bezpieczeństwo społeczne jest kategorią otwartą, wymagającą stałego namysłu i aktualizacji wobec zmieniających się realiów społecznych.

Wstęp ten stanowi jedynie zarys problematyki, której rozwinięcie znajdzie Czytelnik w dalszych częściach monografii. Bezpieczeństwo społeczne, rozumiane jako zdolność społeczeństwa do zachowania stabilności, spójności i jakości życia w obliczu zagrożeń, pozostaje jednym z najważniejszych wyzwań współczesności. Refleksja nad jego uwarunkowaniami i mechanizmami ochrony jest nie tylko zadaniem nauki, lecz także praktyką niezbędną dla trwałości i rozwoju państwa oraz wspólnoty obywatelskiej.

INTRODUCTION

Societal security is a key area of contemporary security research, broadly and multidimensionally. In an era of dynamic social, political, and economic transformation, this concept is gaining particular significance both in academic discourse and in the practical functioning of states and international communities. Traditionally, security has been associated primarily with the protection of the state, its sovereignty, territorial integrity, and defense capabilities. However, the development of security sciences, as well as the deepening processes of globalization and integration, have significantly expanded the category of security to include a social dimension, directly addressing individuals, groups, and entire communities.

Social security is understood, on the one hand, as a state of freedom from threats that threaten the quality of life, and on the other, as the ability of public institutions and community mechanisms to respond to crises that can destabilize the social order. The essence of this category, therefore, is not only the protection of individuals and their fundamental rights, but also ensuring social cohesion, the stability of value systems, and balance in interpersonal relationships. In this sense, social security becomes one of the foundations of sustainable development and the stability of the state. As scientific editor, I present this publication at a time of enormous social, political, and economic turbulence. At a time when, for three years, a regular war has been raging beyond our eastern border, according to new conventions dictated by the aggressor, at a time when hybrid warfare is already becoming a reality, and the situation in Europe is changing by the hour. As Polish citizens, until recently, we believed that security was a given once and for all after World War II. It turns out that there is a threat that impacts our lives, our psyche, and our actions every day. The first violation of Polish airspace, according to official data, as evidenced by the alert of September 10, 2025. (*Attention! In connection with the operation to neutralize objects that have violated the Polish border, inform the authorities about drones or their crash sites. Remain calm.*) These types of RCB alerts will likely accompany us in our daily lives, at work, at school, and in our leisure time. Is this reality safe...

The literature on the subject offers numerous definitions of social security, but all of them emphasize a key element: its deep roots in social relations and the quality of life of individuals. This security encompasses areas such as healthcare, social security,

access to education, counteracting exclusion, and creating conditions for civic participation. Institutionally, it also relates to state policy in shaping social order and protecting against threats that destabilize the functioning of the community.

Both normatively and practically, social security serves an integrating function, combining individual and collective perspectives. Individual security is the foundation of group security, and community stability, in turn, becomes a condition for protecting the interests of individual citizens. This interdependence is particularly evident in crisis situations such as the COVID-19 pandemic, mass migrations, or rapid economic crises.

Contemporary societies face numerous complex challenges that directly impact social security. Among the most important are:

- **Globalization and migration** – the accelerated flow of people, ideas, and capital fosters development, but also generates tensions related to integration, cultural identity, and social inequalities.
- **Aging societies** – the growing demand for care and healthcare services is becoming a burden on social systems and requires new models of support.
- **Social inequalities** – deepening disparities in access to resources and public services are a source of frustration and can lead to social destabilization.
- **Global crises** – climate change, pandemics, and armed conflicts impact the sense of security, forcing social systems to adapt to new realities.
- **Technological transformation** – digitization, artificial intelligence, and work automation are changing relationships in society, creating both new opportunities and threats to security.

All these phenomena make social security a dynamic category, requiring constant redefinition and adaptation of protection instruments.

The complexity and multidimensionality of social security mean that its study requires an interdisciplinary approach. In the social sciences, this category is analyzed from the perspectives of sociology (integration and disintegration processes), political science (security policy and public management), social psychology (individual attitudes and behaviors toward threats), and law (institutional and normative frameworks). Incorporating various research approaches allows for a better understanding of the interdependencies between individual, social, and institutional factors that collectively determine the level of social security.

This book, titled *Selected Issues of Social Security*, attempts to familiarize the reader with key aspects of this topic. The studies it contains examine social security from both a theoretical and practical perspective, presenting diverse perspectives and contexts. The authors of each chapter address issues related to the functioning of public institutions, the role of social policies, the importance of education for security, and the phenomena of disintegration and marginalization.

The book aims not only to present a broad spectrum of issues related to social security but also to suggest directions for further research and reflection. The editors assume that social security is an open-ended category, requiring constant reflection and updating in light of changing social realities.

This introduction is merely an outline of the subject matter, which will be further developed in the following sections. Social security, understood as a society's ability to maintain stability, cohesion, and quality of life in the face of challenges, remains one of the most important challenges of our time. Reflection on its conditions and mechanisms of protection is not only the task of science, but also a practice necessary for the durability and development of the state and the civic community.